בס״ד

יגלה לן טעמי

עיון במאמר הראשון לפרשת חיי שרה

בספר תורה אור, מאת אדמו״ר הזקן

למד: יהושע הס

דברי המאמר מובאים בגופן נפרד, כלשונם בתורה אור (פרשת חיי שרה, המאמר הראשון, נוסח קה״ת).
המאמר מבאר בית בזמר של האר״י לסעודת שבת, ומבחין בין אכילת חול, אכילת יום טוב ואכילת שבת.
דרך זה הוא מסביר מהי בחינת ״כפילא״, ומזכיר את ענין מערת המכפלה.

הקשר לפרשה: ענין שדה המכפלה

(ענין שדה המכפלה)

המאמר מתחיל בהפניה בסוגריים: ״ענין שדה המכפלה״. הדיבור המתחיל שלו אינו פסוק מן הפרשה. הוא מתחיל מתוך זמר של האר״י הקדוש לשבת, ותכף נסביר. הקשר לפרשה הוא המילה ״מכפלה״, כלומר ענין הכפל שיש במערת המכפלה. זה הקשר של המאמר לפרשת השבוע.

המאמר עצמו עוסק באכילת שבת לעומת אכילת יום טוב ואכילת יום חול, ובמאפיינים של כל אחת מהן. בסופו של דבר הוא מבאר את ענין הכפל, אבל הוא אינו מסביר את הקשר עצמו למערת המכפלה. הוא מסביר מהו כפל, ואינו מסביר למה מערת המכפלה היא כזאת, ולמה מה שהוא אומר קשור לפטירה של שרה ולקבורה שלה שם. כל זה לא נמצא כאן במאמר, לפחות לא במפורש, רק אולי ברמזים. אפשר לפענח את זה על בסיס מאמרים מקבילים, וראו על כך בהערה בסוף המאמר. נתחיל לראות את המאמר עצמו.

יגלה לן טעמיה: הזמר של האר״י לסעודת שבת

יגלה לן טעמיה כו׳.

הבית בתוך הזמר של האר״י הקדוש לסעודת שבת ביום אומר כך: ״יגלה לן טעמי, דבתריסר נהמי, דאינון את בשמי, כפילא וקלישא״. האר״י הקדוש כתב שלושה פיוטים לשבת, אחד לכל סעודה, ובהם הוא מדבר על עניינה של אותה סעודה ועל עניינה של השבת בכלל. הפיוטים כתובים ארמית ובשפה קבלית, וכמעט כולם נוהגים לזמר אותם בסעודות שבת. בחב״ד אלה זמירות השבת היחידות שנכתבו בתוך הסידור.

בזמר לשבת ביום אומר האר״י הקדוש שהקדוש ברוך הוא יגלה לנו את הטעמים שבשנים עשר הלחמים. שנים עשר הלחמים הם החלות שלפי הקבלה מניחים בסעודות השבת. הלחמים האלה, אומר האר״י הקדוש, הם אות בשמו הקדוש, כלומר אותיות של שם הוי״ה, והן כפילא וקלישא: ההארה של האותיות האלה נעשית בצורה שנקראת כפילא ובצורה שנקראת קלישא. אדמו״ר הזקן יסביר בהמשך מה זה כפילא ומה זה קלישא, וכאן אנחנו מוצאים גם את הקשר לפרשה. הארה של כפילא היא אותה הארה שיש במערת המכפלה, כמו שאדמו״ר הזקן יגיד מיד.

הערה על דרך הלימוד

אחד הכלים החשובים בניסיון להבין את המאמרים בתורה אור ובליקוטי תורה הוא זה שיש מאמרים מקבילים למאמרים האלה. אדמו״ר הזקן אמר אותם, או באותה הזדמנות ומישהו אחר הניח אותם, כלומר רשם אותם, או בהזדמנויות אחרות.

בכלל, טוב לומר שהמאמרים בתורה אור ובליקוטי תורה ברובם הגדול לא נכתבו על ידי אדמו״ר הזקן. יש מעטים שכן, אחד או שניים או שלושה, אבל כמעט כולם נאמרו על ידו ומישהו כתב אותם, או בלשון החסידים: הניח אותם. המישהו הזה היה בדרך כלל אחד מגדולי החסידים, כמו אדמו״ר האמצעי, אדמו״ר הצמח צדק, רבי משה אחיו של אדמו״ר הזקן, ועוד חסידים גדולים.

לפעמים יש שינויים בין ההנחות השונות, והם יכולים לעזור לנו להבין טוב יותר מה אמר אדמו״ר הזקן. וגם אדמו״ר הזקן עצמו דיבר לפעמים יותר מפעם אחת על נושא מסוים, ולימוד של מה שאמר בנושא הזה במקומות אחרים יעזור לנו להבין את מה שאמר כאן. ״דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר״. הכלל הזה תמיד נכון, ובמאמר הזה הוא יהיה משמעותי למי שירצה להבין יותר טוב את הנושאים שהוא עוסק בהם, ועוד יותר למי שרוצה להבין את הקשר הפנימי בין המאמר לבין פרשת השבוע, מעבר לענייני הרמז.

את המאמרים המקבילים אפשר למצוא בדרך כלל בעזרת ההערות שבסוף הספרים תורה אור וליקוטי תורה. ישנה גם מהדורה באינטרנט שנקראת ״חסידות בהירה״, שמנקדת את המאמרים ומביאה את ההערות במקום, בצמוד למאמר עצמו.

הנה מילוי ה׳ היא בה׳ אחרת והיא בחי׳ כפילא כנודע מענין מערת המכפלה שהיא ה׳ אחרונה דשם ב״ן כו׳.

יש לנו כאן צרור מושגים שאנחנו פחות מבינים: מילוי ה׳ בה׳ אחרת, כפילא, וה׳ אחרונה של שם ב״ן. ננסה לומר כמה מילים על כל אחד מהם. נתחיל דווקא מהסוף, משם ב״ן, ולאט לאט ננסה להבין את כל מה שכתוב כאן. בשביל זה נצטרך לחזור אחורה, אל הסדר של בריאת העולם. זה ייקח קצת זמן, אבל כל מה שיבוא אחר כך במאמר נשען על זה.

סדר הבריאה: מן הקו ועד העולם הזה

כשהאר״י הקדוש מתאר את בריאת העולם, הוא מתאר שבהתחלה היה רק אור אין סוף שממלא את כל החלל. אחר כך הקדוש ברוך הוא סילק את אורו לצדדים, וזה נקרא צמצום. הוא יצר חלל פנוי. לתוך החלל בקע מן האור שמסביב קו של אור, והקו הזה ירד והתעגל וברא את העולם שלב אחרי שלב.

בשלבים הראשונים יש הארה גדולה של הקו, ואז עדיין אין כל כך עולם. יש נוכחות גדולה של הקדוש ברוך הוא בעצמו, ורק הגבלה מינימלית של עצם ההחלטה לברוא עולם. לאט לאט ההגבלות מתחילות לתפוס יותר מקום, והקדוש ברוך הוא מקליש את האור שלו יותר ויותר. ככל שהאור נהיה קלוש יותר, יש יותר מקום לעולם ולהגבלות שלו. עד שמגיעים למצב שבו הנוכחות של הקדוש ברוך הוא מתחילה להסתתר, או בלשון האר״י הקדוש: הקו מסתיים, ומה שנשאר הוא רק הארה מן הקו, ואחר כך הארה של ההארה, וכן הלאה, עד העולם הזה הגשמי. כאן לא מרגישים את הקדוש ברוך הוא, ונראה לנו שהעולם הוא יש ודבר בפני עצמו, ובשביל להרגיש את ריבונו של עולם אנחנו צריכים להאמין.

אדם קדמון ומשל היזם

לאורך התהליך הזה יש כמעט אין סוף מדרגות, ובתוכן האר״י הקדוש מצביע על תחנות משמעותיות. התחנה הראשונה נקראת אדם קדמון. שם יש רק ההגדרה שהקדוש ברוך הוא רוצה לברוא עולם, ובתוך ההגדרה הזאת יש את כל מה שעתיד להיות. זו הסתכלות כללית: הנה אני רוצה עולם, ובגדול ככה אני רוצה שזה יהיה.

כדי לצייר לעצמנו בנפש איך מישהו אין סופי בורא עולם מוגבל ומוגדר, נשתמש במשל היזם. נצייר אדם שיש לו רצון לבוא לידי ביטוי בעולם. יש לו רעיון כללי, וכבר נמצא בו כל מה שהוא הולך לעשות בעתיד, אבל הציור עדיין גולמי. הדבר הבולט בו הוא עצם העובדה שהוא רוצה לעשות משהו, ולמשהו הזה עדיין אין הגדרות ברורות. אם מישהו כזה יבוא אליי ויאמר ״אני הולך לעשות פה יוזמה״, אני אגיד לו: אתה יותר מדי נתון בתוך הרצון שלך, עד שאני לא מצליח להבין מה אתה רוצה לעשות, ולא מצליח לראות איך ייצא מזה משהו.

אוכלים את הלחמים ומרגישים את התענוג, אבל זה חיוור. זה התענוג של ה׳ אחרי הבדל של ירידה למטה.

בשם הוי״ה הירידה הזאת מסומלת על ידי הוא״ו שנמצאת בין שתי ההי״ן. התהליך שאנחנו רואים כאן חוזר על עצמו במדרגות שונות, ויש כאן מדרגות שכדאי לשים לב אליהן. בי״ק ו״ק האות הכפולה היא הה׳ עצמה: הה׳ התחתונה היא אותה כפילא, אותו היטל של העליונה, וביניהן יורדת וא״ו.

נלך שוב למשל היזם. היו״ד היא הרעיון הבסיסי של מה שאני רוצה להקים. אחר כך אני מצייר לעצמי בתוך הנפש את כל הפרטים של הרעיון, וזו הה׳ עילאה: איך הדברים צריכים להיראות מצד עצמם. אחר כך אני חושב איך מוציאים את זה החוצה. זה תהליך הוא״ו: אני עובר דרך המידות, שמודדות מה מתוך כל מה שחשבתי צריך לצאת החוצה. ואז אני שוב מצייר ציור שלם של כל מה שאני רוצה להוציא החוצה, וזו הה׳ תתאה. וכשאני הולך להוציא את זה בפועל, זה המילוי של הה׳ תתאה, ההיטל החוצה, ההשפעה שהיא משפיעה על העולם. אני עובר כמה גלגולים כדי להוציא את האור שלי החוצה.

בזמן הזה, כשאנחנו אוכלים י״ב לחמים, אנחנו נמצאים בהיטל של הה׳ תתאה, במילוי שלה, כמו שהיא מתגלה בעולמות התחתונים שמנותקים מן הקדוש ברוך הוא.

לעתיד לבוא כתוב ״ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״. ודורשים שזה שם הוי״ה שהאות וא״ו שבו הפכה שוב ליו״ד: במקום י״ק ו״ק יהיה י״ק י״ק. מבחינתנו המשמעות היא שהה׳ השנייה לא צריכה לבוא אחרי וא״ו, אחרי המשכה למטה ואחרי צמצום נוסף. היא יכולה לשקף לגמרי את העליונה. נצליח לבטא היטב את עצמנו כלפי העולם, כלומר הקדוש ברוך הוא יבטא את עצמו היטב כלפי העולם, והעולם ירגיש חלק מן הקדוש ברוך הוא. זה נקרא ״יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי״: הטעמים האמיתיים, החזקים והאין סופיים שנמצאים באכילה של שבת, אותם נזכה לגלות רק לעתיד לבוא.

סיכום המאמר

המאמר פתח בשאלה מהי בחינת כפילא, וכדי לענות עליה עבר דרך האכילה. בחול אני בא אל המאכל מלמעלה ומברר אותו. ביום טוב אני שמח ומברר קצת, ושומר על השמחה בכך שאני משמח עניים. בשבת אני מקבל מן המאכל את הטעם שבשורשו, ומתענג עליו.

הטעם הזה בא משורש גבוה משלי, משם ב״ן שלפני השבירה, ולכן הוא מחיה אותי. ועדיין, בזמן הזה הוא מגיע אליי כהיטל: ה׳ אחרת למטה, העתק חיוור של הה׳ העליונה, כפילא. זו גם בחינת מערת המכפלה, ה׳ אחרונה דשם ב״ן, המקום שבו האור של ה׳ מגיע אל הארץ. לעתיד לבוא לא נצטרך את ההיטל, והה׳ העליונה עצמה תתגלה למטה.

בציור של האר״י הקדוש, המדרגה הזאת של אדם קדמון, שהיא רצון אחד כללי, מוציאה אורות. אורות הם גילויים. יש כאן התחלה של התגלות, אבל הגילויים האלה כל כך גבוהים שאי אפשר להגדיר שנוצר עולם. נוצר גילוי של הקדוש ברוך הוא בעצמו.

יש אנשים שפחות משנה להם אם יצליחו. נחמד להם לצייר ציור, והם נשארים בתוך הרצון שלהם ואינם יורדים להתגלות בפועל במציאות. אנשים אלו יישארו במשל שלנו במדרגת אדם קדמון. הקדוש ברוך הוא רצה לברוא עולם בפועל. ככל שהתהליך מתקדם, וכביכול הוא יותר מחויב לבריאה ונכנס לתוכה, האורות שהוא מוציא הולכים ומצטמצמים, ונעשים קלושים יותר, ושמים יותר דגש על היכולת של המקבלים לקבל אותם. כי הקדוש ברוך הוא רוצה לייצר כאן מקבלים שאינם מרגישים שהם חלק ממנו. הוא רוצה שיהיה יש שמרגיש נפרד, והיש הזה הוא שיתבטל. לזה קוראים שהקדוש ברוך הוא רוצה דירה בתחתונים, וזו המטרה של כל התהליך.

מהו מילוי של אות

האר״י הקדוש קורא לאורות שיוצאים בשם הוי״ה: הקדוש ברוך הוא מתחיל להיקרא בשם הוי״ה, השם שמהווה את כל המציאות. אבל שם הוי״ה מהווה גם את המציאות שלנו, שכן מרגישה נפרדת. מה ההבדל, אם כן, בין הדרך שבה הקדוש ברוך הוא מתגלה בהתחלה לדרך שבה הוא מתגלה בסוף? ואיך זה בא לידי ביטוי בשם הוי״ה? אומר האר״י הקדוש שההבדל הוא במילוי של אותיות השם.

ברמה הטכנית, מילוי של אות פירושו שאני לוקח מילה ומתייחס לכל אות שבה כאל מילה בפני עצמה. את האות אל״ף אני כותב למ״ד פ״א, ואת האות יו״ד אני כותב יו״ד ואי״ו דל״ת. כך אני לוקח את שם הוי״ה, שיש בו ארבע אותיות, והופך אותו לארבע מילים. זה נקרא המילוי של השם.

התוכן הפנימי של המילוי הוא הפוטנציאל שמתחבא בתוך המילה. הקדוש ברוך הוא אומר מילה, ויוצאות ממנה הרבה השלכות, הרבה עוצמה. הכוח שמאחורי השם מתחבא בתוך המילוי. הכוח הזה הוא אין סופי, וזה מתבטא בעובדה שאפשר למלא את המילוי שוב: אחרי שהפכתי ארבע אותיות לארבע מילים, אני יכול לפתוח כל אות בכל מילה למילה שלמה, וכך עד אין סוף. האותיות הראשוניות נקראות השורש, ומאחוריהן מתחבא המילוי, ומילוי של המילוי, וכן הלאה.

ע״ב, ס״ג, ב״ן ומ״ה

כאמור, כל האורות יוצאים משם הוי״ה. אומר האר״י הקדוש שיש כמה אפשרויות למלא את השם. יש אפשרויות שגורמות לשם להיות עוצמתי, נוכח וגלוי, ולכן נותנות פחות מקום למציאות עצמה, ויש אפשרויות שגורמות לו להיות פחות נוכח, ונותנות יותר מקום למציאות. מה שמודד את העוצמה של השם הוא הגימטריה שלו עם המילוי.

זה הציור של המשכת קלישא. איני יכול לבטא את העולם הפנימי שלי, ואני מבטא נקודה אחת מתוכו בצורה טובה. הנקודה הזאת היא באמת מה שחשבתי בתוכי, אלא שהיא מנותקת מכל ההקשר. אני אומר משהו נקודתי, ומה שאני אומר הוא בדיוק מה שהתכוונתי.

ביחד הם מצליחים לבטא את העולם הפנימי של הרב בצורה מלאה יותר

יש עוד דרך לייצר השפעה. אני רוצה שהאווירה במקום, התרבות הארגונית מה שנקרא, או התוצר של אותה ישיבה שאבנה, ישקפו בסוף את כל המבט שלי. זה קורה הרבה פעמים כשיש לרב הרבה תלמידים, וכל אחד מהם מבטא פן אחר שלו. ביחד הם מצליחים לבטא את העולם הפנימי של הרב בצורה מלאה יותר, ולפעמים אפילו יותר ממה שהרב עצמו יכול לבטא, כי הוא יכול להגיד כל פעם רק דבר אחד.

הצורה הזאת של ריבוי תלמידים אינה משקפת את רוחב הדעת של הרב כמו שהוא למעלה, כי דעתו של כל תלמיד מצומצמת. רק מי שרואה את כלל התלמידים אומר לעצמו: רב שיכול לחבר תלמידים שמייצגים מגוון כזה, אני יכול להבין מזה את עומק דעתו. להשפעה מן הסוג הזה קורא אדמו״ר הזקן כפילא. אני לא יכול לחוות את הרב עם כל המורכבות שבו. אני יכול לחוות את איך שהוא מתגלה בעולם, בצורה קצת פחות בהירה. כשהרב מתפקד כראש ישיבה, ההשפעה שלו היא הרב בעצמו, והיא מצומצמת. ריבוי התלמידים אינו הרב בעצמו, ולכן הוא חיוור יותר, אבל הוא העתק או שיקוף טוב יותר של העולם הפנימי של הרב.

זו ההשפעה שנקראת כפילא, וזה עניינה של מערת המכפלה. בתחילת המאמר אמר אדמו״ר הזקן שהיא ה׳ תתאה של שם ב״ן, המלכות של המלכות של האצילות, שמולידה את העולם הזה. ארץ ישראל והעולם רוצים לשקף את ההארה של הקדוש ברוך הוא, וזה נעשה בצורה קצת חיוורת, לפחות נכון להיום. זה התפקיד של ארץ ישראל בכלל, ומערת המכפלה מסמנת את זה. ואותו דבר בטעם שאנחנו חווים בלחם.

יו״ד ק״י ו״ו ק״י: מה יהיה לעתיד לבוא

אך כ״ז הוא שאנו מקבלים ההשפעה ע״י י״ב לחמים בזמן הזה אבל לע״ל יגלה לן טעמיה דבתריסר נהמי כו׳ ואזי לא יהיה בחי׳ כפילא כו׳ רק הה׳ עצמה שלמעלה יהי׳ לה גילוי למטה ג״כ ע״י כי יגלה לן טעמיה כו׳ וכמ״ש ביום ההוא יהיה כו׳:

היום ההשפעה שאנחנו מקבלים מן המלכות, מן האור של ה׳ בעולם, היא השפעה כפולה: היטל של צל, העתק חיוור של האור של ה׳. אותו דבר הטעם בסעודת השבת. אנחנו

כפילא וקלישא: היו״ד והה׳

אדמו״ר הזקן הסביר עכשיו את ההבדל בין אכילה של שבת לאכילה של חול, ובזה הוא הסביר קצת את החלק הראשון של הבית בזמר: ״יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי״, תגלה לנו את הטעם של י״ב הלחמים. מיד הוא יגיד שעדיין איננו יודעים את כל הטעם הזה, אבל לפחות הבנו שיש ענין משמעותי בטעם של י״ב הלחמים. ועכשיו הוא יסביר את החלק השני: ״דאינון את בשמי כפילא וקלישא״, שהם אותיות בשם הוי״ה, כפולות וקלושות.

והנה המשכה זו היא בב׳ בחי׳ כפילא וקלישא. פי׳ קלישא היא המשכת יודי״ן ווי״ן שמיו״ד נעשה וי״ו שהיו״ד עצמה נמשכה ונעשית וי״ו. כי לפי שהיו״ד הוא בחי׳ צמצום לכן יכול להיות ממנה המשכה בבחי׳ וי״ו מן היו״ד עצמה אבל הה׳ שהיא התפשטות אורך ורוחב. ואין התפשטו׳ אורך ורוחב שלמעלה יכולה להתגלות למטה כמו שהוא למעלה בבחי׳ אורך ורוחב עד אין קץ כו׳ אלא ההמשכה היא בבחי׳ ה׳ אחרת למטה והיא בחי׳ המילוי של ה׳ דהיינו כח הה׳ שהי׳ בהעלם למעלה. כי לעולם המילוי הוא מה שבהעלם ומה שבהעלם למעלה יצא מההעלם אל הגילוי למטה. והיינו בחי׳ כפיל׳ שהיא בחי׳ מילוי ההי״ן כנודע מענין המכפלה.

מה זה כפילא וקלישא? הקדוש ברוך הוא רוצה להוריד את האור שלו ולהשפיע מלמעלה למטה, ויש לו שתי צורות לעשות את זה. היו״ד והוא״ו מצוירות כנקודה או קו מצומצמים. זה מעיד שהמשכת האור בהן היא המשכה של נקודה אחת מתוך האין סוף. את הנקודה הזאת אפשר להמשיך עד למטה. בעולם מוגבל אי אפשר לבטא אין סוף, אז האין סוף נשאר למעלה, ולמטה יורד משהו מוגבל.

הה״א מצוירת בצורה של התפשטות, אורך ורוחב. את התמונה השלמה מלמעלה אני לא יכול להוריד למטה, אלא אם כן אהפוך אותה ליו״ד או וי״ו, כלומר אצמצם אותה. מה שהיא יכולה לעשות, נגיד את זה במילים שלנו, הוא להטיל צל: אני יכול לראות למטה העתק חיוור יותר של מה שקורה למעלה.

משל: הרב ותלמידיו

ננסה להסביר את זה בנפש. כשאני נמצא בתוך עצמי, הנפש שלי אין סופית, כמו שהסברנו קצת במאמר ״פתח אליהו״ בשבוע שעבר. אני לא יכול לבטא אותה החוצה כמו שהיא, כי זה לא ישאיר מקום לאף אחד, ולא יהיה אפשר לייצר מזה כלום. כדי להקים משהו, מפעל או ישיבה, אני צריך להתחיל בצמצום: בהחלטה ללכת על משהו נקודתי, בשונה מאיך שזה אצלי בראש, שיש שם אין סוף אפשרויות. זו היו״ד של שם הוי״ה. כשאני מחליט להוציא את הדבר הספציפי הזה החוצה, לתקשר אותו עם העולם ולייצר אותו, היו״ד הופכת לוי״ו: לקחתי את הקצה התחתון של היו״ד, שהוא בקושי נקודה, ומשכתי אותו עד למטה.

האר״י הקדוש מבליט ארבעה מילויים של שם הוי״ה, ואומר שהם מייצגים שלבים בבריאה. הם נקראים על שם הגימטריה של השם עם המילוי: ע״ב, ס״ג, מ״ה וב״ן. שם ע״ב, ההארה הראשונה שיוצאת מאדם קדמון, ממולא ביודי״ן [ה״י, וי״ו], והגימטריה שלו גדולה. שם ס״ג הוא הארה מצומצמת יותר, והגימטריה שלו קטנה יותר. אחר כך ישנו שם ב״ן, השם הכפול, שבו האותיות ממולאות בעצמן: ההי״א ממולאת בהי״א אחרת [ה״ה], וזו לשון המאמר, ״מילוי ה׳ בה׳ אחרת״. ואחר כך שם מ״ה, שבו האותיות ממולאות באל״ף [ה״א, וא״ו].

הסדר שאמרנו עכשיו הוא הסדר שבו האורות יצאו והלכו והצטמצמו. אבל כשהזכרנו קודם את השמות אמרנו ע״ב, ס״ג, מ״ה וב״ן. שם מ״ה, שיצא אחרון והגימטריה שלו קטנה, נמצא בסדר הרגיל לפני ב״ן. למה זה כך? הסיבה היא הטראומה הגדולה שהאריז״ל מספר שקרתה במהלך בריאת העולם: השבירה של עולם התוהו.

שבירת הכלים: היזם והמנהל

ההתבוננות בכך שיש עולם תוהו שנשבר, ועל גביו נבנה עולם תיקון, חוזרת כמעט בכל המאמרים. היא מסבירה לנו הרבה פעמים את מערכת היחסים בינינו לבין העולם הגשמי, ואת ההתמודדות הגדולה של העולם עד ביאת גואל. בהמשך המאמר זה יבוא לידי ביטוי, כי כשאדמו״ר הזקן מדבר על אכילה, הוא תמיד מסביר שכשאני אוכל אני מברר את עולם התוהו, או שאני מקבל מעולם התוהו, כמו שנראה. לפעמים כך ולפעמים כך.

נחזור למשל היזם. דיברנו על השלב שבו הוא כל כך נלהב מן הרעיון שלו, שאנחנו לא מצליחים להבין על מה הוא מדבר. בשלב מסוים הוא עובר מן ההרגשה כמה אני רוצה אל עשייה. אבל בשלב הראשון העשייה הזאת הרבה פעמים אינה מבושלת. עוד לא בנינו לה את הכלים המתאימים, ולכן היא נשברת.

לפעמים כדי לייצר משהו חדש באמת חייבים קודם את העשייה הלא מבוררת, לפני שמייצבים את הכלים.

בחיים שלנו אנחנו רואים את זה כשנער מתבגר מנסה להביע אידיאל גדול. מצד אחד יש עוצמה אדירה ביכולת של צעיר ללכת על אידיאלים, עוצמה שנעלמת כשהוא מתבגר. מצד שני זה נעשה הרבה פעמים בצורה לא מתוקנת: אין מספיק מקום לאנשים אחרים או לרעיונות אחרים, ולפעמים אפילו לא לחיים המתוקנים של אותו נער עצמו. לכן בהמשך החיים אנחנו רואים בדרך כלל יישוב הדעת ועשייה מתונה ומתוקנת יותר. אבל אם אין בה להט נעורים בכלל, היא כנראה תהיה יבשה ומשעממת, ויש סיכוי שתמות.

לפעמים כדי לייצר משהו חדש באמת חייבים קודם את העשייה הלא מבוררת, לפני שמייצבים את הכלים.

בעולם העסקים מקובל לזהות את ההבדל בין יזם לבין מנהל. אלה כישרונות שונים, ולעתים קרובות אנשים שונים. כדי להקים עסק חדש נדרש יזם, והיזם פועל מטבעו בדרכים לא מקובלות ובלי כללים, ומייצר בדרך כלל משהו מבולגן ולא מסודר. כשהוא מצליח, הוא צריך לשנות את ההתנהלות שלו או לקרוא למישהו אחר שיטפל במה שנוצר. מי שלוקח אחריות עכשיו צריך להיות מנהל, אדם מסודר עם כללים ונהלים, שיודע לבנות מערכות. אדם כזה יכול הרבה פעמים לנהל את העסק טוב יותר מן היזם, אבל הוא לא יכול להקים שום דבר.

אם ניקח את המשל הזה אל בריאת העולם, הקדוש ברוך הוא נהג בהתחלה כמו יזם ופרץ לעולם בסערה. כשהעולם הזה ניסה להתקיים, כל חלק בו הרגיש מאוד את תוקף החשיבות שלו, בגלל שהקדוש ברוך הוא רוצה אותו מאוד. היה לו קשה להתחשב בחלקים אחרים, והתוצאה הייתה שבירה של העולם הזה. הניצוצות, הרצונות של הקדוש ברוך הוא שמחיים את העולם, נפלו למטה, למקום שבו לא מרגישים את הקשר שלהם אליו. מרגישים בעיקר משהו שרוצה לחיות, ולא ברור למה. זה העולם הגשמי שבתוכו אנחנו חיים, וזו גם הנפש הבהמית שלנו, יצר החיים והקיום שלנו, שאינו מקושר באופן גלוי לריבונו של עולם. הניצוצות נפלו למטה, והאורות עצמם הסתלקו.

במשל של היזם יש שלב שבו אני רואה רק בלגן, והדברים לא עובדים כמו שאני רוצה. נשאר במה שהקמתי זיכרון של הרצון הטוב שעמד בבסיס הענין, אבל החשק שלי להיות מעורב כאן נעלם. בלשון האר״י הקדוש: הוא מסתלק ונבלע בתוכי. אני עומד מול משהו שבור ומציק שאני צריך לטפל בו, וכבר אין לי אורות. אם אני מחליט בכל זאת להמשיך, יוצאים אורות חדשים. אני מתגלה באופן אחר, מסודר ורגוע יותר. פחות מרגישים את העוצמות שלי, ומצד שני אני מצליח להוביל את המהלך שנשבר באמצע, הפעם עד הסוף ובצורה מתוקנת ומאוזנת.

לאורות שיצאו כשהקדוש ברוך הוא הופיע בצורה חזקה ובוערת קורא האר״י הקדוש שם ב״ן. לאורות שיצאו אחר כך, אחרי ששם ב״ן נשבר, הוא קורא שם מ״ה. לכן במציאות הקיימת עכשיו שם ב״ן, אחרי שנפל, נמצא למטה משם מ״ה שלא נפל. ומצד שני שורש שם ב״ן נמצא במקום עמוק יותר, מקום שבו הקדוש ברוך הוא נוכח יותר. המשחק הזה, בין השורש שבו הסדר הוא ב״ן ואחר כך מ״ה לבין המציאות שבה הסדר הוא מ״ה ואחר כך ב״ן, עומד בבסיס כל מה שאדמו״ר הזקן יסביר כאן על מערכת היחסים המורכבת בינינו לבין האוכל. מצד אחד אנחנו תלויים בו וזקוקים לו, ומצד שני אנחנו מתקנים אותו, מבררים אותו ומעלים אותו.

> והכל נעשה באופן מסודר. נהניתי מזה מאוד. זו הייתה עבורי חוויה לא רגילה, והרגשתי איך כל הדיוקים האלה נותנים לכל אחד מן האורחים את המקום שלו ואת השותפות שלו בשמחה. כשסיפרתי על החתונה הזאת לידיד, אדם שגדל בקהילה שכך מתנהלות אצלה כל החתונות, והוא דווקא פחות נהנה מן הענין, הוא הקדיר את פניו ואמר לי: נכון שזה נורא ואיום, כל הכללים האלה, ולא נותנים לך לשמוח?

בלט שהוא מסתכל על הכללים כעל דבר מגביל, ואינו מרגיש איך הם מבטאים משהו פנימי של שמחה. אני הסתכלתי וראיתי שיש כאן משהו פנימי. כמובן שבשבילי זה היה חידוש, עשיתי את זה רק פעם אחת, ובקהילה שאני חי בה שמחים באופן אחר. אני לא רוצה לדון את מי שדיבר איתי כמי שמבין פחות ממני. הנקודה היא שאפשר להסתכל על אותה שמחה בשתי צורות: לראות את השורש הפנימי שבכל כלל וכלל, וזה ממתיק את הדין והופך אותו לנעים יותר, או להסתכל רק על הדין עצמו, ואז הוא קשה.

נחזור ליום טוב. יש לנו שמחה, והיא קורית בזמן שעדיין אפשר לאפות, לבשל ולברר. לכן יש כאן אפשרות של פרש: אני עלול לקחת את החג הזה למקום שאינו קשור אצלי לקדוש ברוך הוא. אני צריך שמירה נוספת, וזו שמחת העניים. בזה אני מזכיר לעצמי, ומעיד על עצמי, שהשמחה שלי קשורה לקדוש ברוך הוא ולא רק לגשמיות.

> **אבל בשבת אע״ג דלא יהיב למסכני אין עונשו רב כי בשבת אין פרש כלל לפי שהוא רק בחי׳ המשכה שמלמעלה דלא יגורך רע כלל.**

בשבת אין לי שום תפקיד, ולכן אני לא יכול לצייר לעצמי שהאכילה של שבת היא לטובתי. אני לגמרי אורח אצל הקדוש ברוך הוא, וזה שומר עליי גם בלי שאאכיל את המסכנים. נשים לב ללשון: ״אין עונשו רב״. עונש קטן יש. גם בשבת היינו רוצים לארח עניים ולדאוג לאחרים, כי אם השבת שייכת לקדוש ברוך הוא היא שייכת גם לכל עם ישראל. ועדיין זה אינו אותו דבר כמו ביום טוב, כי הקשר שלנו לקדוש ברוך הוא בשבת חזק וברור יותר.

יצא לנו בינתיים שיש שלוש אכילות. אכילה של יום חול, שכולה בירור: אני אוכל דברים שמבריאים את הגוף ונותנים לי כוח לעבודת ה׳. אכילה של יום טוב: אני כבר רוצה לאכול דברים טעימים, ולהרגיש איך הקדוש ברוך הוא שמח בי ואני שמח בו, ואני צריך לשמור על זה בכך שאאכיל גם עניים. ואכילה של שבת: אני נשאר עם הטעם של המאכלים, מתענג עליהם, ואיני חושש להרגיש מנותק מן הקדוש ברוך הוא, כי הכל קשור אליו לגמרי.

ה' אחרונה דשם ב"ן

נחזור להסבר הראשוני בשתי השורות הראשונות של המאמר. אדמו"ר הזקן אומר שמערת המכפלה, והמושג כפילא, הם ביטוי של הה' האחרונה של שם ב"ן. מהי הה' האחרונה של שם ב"ן?

בשם הוי"ה יש ארבע אותיות, ולכל אחת מהן יש קשר למדרגה בנפש או בעולם. היו"ד קשורה לחכמה, וקוצו של יו"ד לכתר. הה' הראשונה שייכת לבינה. הוא"ו שייכת לזעיר אנפין, לששת המידות. הה' האחרונה שייכת למלכות. גם ארבעת השמות שייכים לארבע האותיות האלה: ע"ב ליו"ד, והוא גם במילוי יודי"ן. ס"ג לה' עילאה. שם מ"ה לזעיר אנפין, כי בו הקדוש ברוך הוא נותן מקום לכל הפרטים ולכל הבריאה. ושם ב"ן שייך למלכות, למציאות עצמה.

המלכות שלו אינה רק מולכת עלינו. היא גם יוצרת אותנו, מחיה ומהווה אותנו

מה הכוונה שהמלכות היא המציאות עצמה? לכאורה היינו אומרים שיש את המלכות של ה', שזה איך שה' מתייחס אלינו, ויש אותנו בעצמנו. אבל כשהקדוש ברוך הוא מסתכל על זה, הוא מסתכל בצורה שונה, כי מבחינתו אנחנו חלק ממנו. ואיזה חלק אנחנו? החלק של המלכות שלו. המלכות שלו אינה רק מולכת עלינו. היא גם יוצרת אותנו, מחיה ומהווה אותנו, וממילא כל המציאות וכל הקיום שלנו הם חלק מן המלכות שלו. כך גם אנחנו מכוונים כשאנחנו אומרים לפני כל מצווה "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה", לייחד את הקדוש ברוך הוא עם השכינה שלו. השכינה שלו היא למעשה אנחנו, כל הדרך שבה הוא שורה בתוך העולם, וזה כולל את כל המציאות כולה.

הה' האחרונה של שם ב"ן היא אם כן כמו המלכות של המלכות, ובעיקר המלכות של המלכות של עולם האצילות, שבוראת אחר כך את העולמות הנפרדים. ההארה של הה' הזאת נקראת כפילא: היא יוצרת היטל שלה אל תוך העולמות התחתונים, כמו צל. אפשר לצייר ה' שנמצאת במקום גבוה ומטילה צל של אותה ה' עצמה על הארץ, במקום נמוך יותר. את ההארה הזאת יסביר אדמו"ר הזקן בהמשך.

קיבלנו כאן מיקום ראשוני: גם מערת המכפלה מייצגת את החלק הנמוך של מלכות דאצילות, שנקראת גם ארץ. לכן המכפלה מסמלת את הקניין של אברהם אבינו בארץ ישראל, המקום הראשון שהוא קונה בה. וכמו שמתבאר במאמרים המקבילים, הענין קשור גם לכך שאברהם אבינו קובר כאן את שרה, ובכך נותן כוח שיעזור אחר כך לעם ישראל לגלות את הקדוש ברוך הוא בארץ, למטה. קבורת שרה היא חלק מן התהליך של כניסת הקדוש ברוך הוא, ושל השליחים שלו, לתוך המציאות כדי להרים אותה למעלה.

אני יכול לשמוח ביום טוב בשתי צורות. אני יכול לומר: הקדוש ברוך הוא נתן לי את יום טוב, אז אני קונה לעצמי ולמשפחה שלי אוכל ומתנות ודברים טובים, והאחרים יסתדרו לבד. מה אני מספר לעולם ולעצמי כשאני מתנהג כך? אני אומר שהעיקר כאן הוא הגשמיות שלי, ולא השמחה של ה'. כי אצל הקדוש ברוך הוא הלוי והגר והעני וכל אלה שמסביבי הם חלק מן המשפחה. ההבדל ביני לבינם אינו מצד הקדושה. מצד הקדוש ברוך הוא כל ישראל הם אחים, וכמו שאדמו"ר הזקן מסביר בתניא, כל ההבדל בין יהודי ליהודי הוא מצד הגוף, ומצד הנשמה אנחנו ביחד.

כשאני משמח עניים אני מעיד על עצמי, וגם גורם לעצמי לשים לב, שהעיקר בשמחה הזאת הוא להיות קשור לה' יתברך.

כשאני משמח עניים אני מעיד על עצמי, וגם גורם לעצמי לשים לב, שהעיקר בשמחה הזאת הוא להיות קשור לה' יתברך. וכשאני קשור לקדוש ברוך הוא ושמח איתו, העניים הם המוזמנים הטבעיים, כי הם חלק מן השמחה.

זה כמו אדם שעורך חתונה ומזמין רק את המשפחה הקרובה, בלי חברים וידידים וקרובים כנהוג. הוא מספר שהחתונה היא דבר טכני ושולי, אירוע שקורה לי במשפחה. כשאנחנו מזמינים הרבה אנשים לחתונה, אנחנו אומרים שבית חדש שנבנה בעם ישראל הוא אירוע משמעותי, כי קורה כאן משהו שחשוב לכל האנשים סביבי, ולא רק לי. אני מראה שהמהות של השמחה קשורה לכולם, ולמשהו עליון ועמוק יותר. כשכולם שמחים ביחד זה מראה על השורש הגבוה של השמחה. כך גם ביום טוב: כשאני מזמין עניים, אני מראה שבתוך השמחה יש שורש עמוק יותר, של שמחה שלי עם הקדוש ברוך הוא, וממילא גם הם קשורים לזה.

המתקת הדינים

ומה פירוש שהשמחה היא בחינת המתקת הדינים? דין יכול להיות עונש או משפט, אבל הוא גם הגבלה: כלל שאומר שכך צריך לעשות במקרה כזה. הדיוקים וההגבלות האלה יכולים להיות מרים וקשים, אם אני לא מרגיש את התוכן הפנימי שלהם, ואם אני מרגיש אותו, הם משמחים אותי. כשאני מכין אוכל למישהו שאני אוהב, בדיוק כמו שהוא אוהב, אני יכול להרגיש עגמת נפש: למה אני צריך להקפיד על המתכון בדיוק? אבל אם אני רוצה מאוד לשמח אותו, כל הקפדה וכל דיוק רק משמחים אותי יותר.

סיפור

לפני תקופה נכחתי בחתונה שמתנהלת לפי כללים נוקשים יותר ממה שאני רגיל בקהילה שבה אני חי. חתונה שמרנית יותר, נקרא לזה כך, שיש בה חלקים שונים: החופה, אחר כך הסעודה עם המשפחה, אחר כך האורחים שמגיעים, ואחר כך המצווה טאנץ. לכל אחד יש חלק, וגם בתוך השמחה עצמה יש מקום לכל אחד, ומדייקים עם מי לרקוד,

מי שרוצה להרחיב יכול לראות את זה במאמר של התלמיד הגדול של אדמו״ר הזקן, רבי אהרן מסטרשלה, בספר עבודת הלוי לפרשת חיי שרה, שם הוא מאריך בביאור הנקודה הזאת. ותן לחכם ויחכם עוד.

עיקר האכילה: מן המאכל נעשה אדם

אחרי שאדמו״ר הזקן נתן לנו כותרת שיש בה בעיקר מושגים, הוא ממשיך להסביר:

> **והענין יובן בהקדים להבין ענין האכילה**

המפגש שלנו עם המציאות קשור תמיד למפגש של עולם התיקון עם עולם התוהו. הה׳ האחרונה של שם ב״ן היא המקום שבו השם שמחיה את עולם התוהו מתגלה. לכן האכילה היא מקום טוב להתבונן בו: איך אנחנו, הנשמות, פוגשים את הגוף ואת הגשמיות.

> **כי הנה עיקר האכילה להיות כי מן המאכל נעשה חלב ודם והדם הוא הנפש וחיות האדם שמקבל הכבד הדם מן המאכל ושולח ללב ולמוח דתלת שליטין אינון בעלמא כבדא ולבא ומוחא כו׳. ועי״ז מתעלה המאכל שנעשה ממנו לב ומוח האדם ועי״ז מתחזק לבו ומוחו בעבודת ה׳ שבלבו בהתלהבו׳ כרשפי אש שנעשה בכח האכילה שבלא אכילה הי׳ מתחלש כו׳. וגם מוחו נעשה חזק להתבונן בגדולת ה׳ כו׳ וזהו ענין בירור שמן המאכל נעשה אדם.**

אנחנו לוקחים אוכל, שהוא דבר גשמי, והופכים אותו למשהו שמחיה את הנשמה שלנו

אדמו״ר הזקן מתאר מה קורה כשאנחנו אוכלים, גם ברמה הטכנית. המאכל מתעכל, ומוציאים ממנו את הדברים הטובים שאנחנו זקוקים להם. הם מזינים את הגוף. הכבד מטעין את הדם במה שהוא צריך, ומשם זה עולה ללב, והרגש שלנו מתחזק. משם זה עולה למוח, וגם המוח מתחזק. אנחנו לוקחים אוכל, שהוא דבר גשמי, והופכים אותו למשהו שמחיה את הנשמה שלנו, את מה שאנחנו עובדים בו את ה׳. זה מברר את המאכל והופך אותו לאדם.

בירור: מה טוב במאכל ומה לדחות

מה הכוונה שזה מברר אותו? אנחנו רגילים לומר את המילה בירור על משהו שאינו ברור, ואנחנו בודקים מה בתוכו טוב ומה רע, או מה שייך לדבר אחד ומה לדבר אחר. זו גם

יום טוב: קצת בירור, ושייך פסולת

זו שבת. ומה קורה ביום טוב?

> **רק ביו״ט כתיב פרש חגיכם לפי שביו״ט יש בו קצת בירור שהרי הותרה בו מלאכת אוכל נפש כאפיה ובישול כו׳ ואינו אסור רק קצירה וזריעה וחרישה כו׳ ולפי שהותרו קצת מלאכות באוכל נפש יש בו בירור ושייך פסולת**

ביום טוב יש משהו באמצע. מצד אחד אני יכול קצת לבשל, ומצד שני אני לא הולך לעבודה, והרבה מלאכות נאסרו. אני בזמן שמחה, אחרת מיום רגיל, ועדיין זה לא לגמרי כמו שבת. אדמו״ר הזקן מבאר את זה באריכות במאמר שלו לפסח, ״ששת ימים״, שיצא לנו ללמוד בהזדמנות אחרת.

מה שהוא מסביר שם, בקצרה: אם ניקח משל מן החיים שלנו, זה כמו אדם שהולך לעבודה כל יום, ויש לו שני סוגים של חריגות מימי העבודה הרגילים. סוג אחד הוא השבת. כשאני מסיים את שבוע העבודה והולך הביתה, אני שוכח מן העבודה לגמרי. אני לא חושב עליה ולא מתעסק איתה בשום צורה. סוג שני קורה מדי פעם במהלך העבודה: הרמת כוסית לכבוד חג, או שמחה לכבוד סיום של פרויקט או הצלחה מיוחדת. אני מגיע לעבודה, ולא עובדים, ושמחים ונהנים. אבל גם בזמן חגיגה כזאת אני עדיין יודע מי הבוס, ועדיין עושה קצת חשבונות. העולם שאני נמצא בתוכו הוא עדיין עולם העבודה.

זה משל טוב להבדל בין שבת ויום טוב. בשבת אנחנו חיים במצב אחר לגמרי: אין שום מלאכה מותרת, והכל הקדוש ברוך הוא עושה. ביום טוב אנחנו עושים את זה חצי חצי: אנחנו שמחים ועוצרים את העבודה, ועדיין ממשיכים להתעסק עם העולם באיזו רמה. לכן ביום טוב יש קצת פירוק. אני עשוי למצוא את עצמי נשאב לגשמיות ולחיצוניות של היום, והיום עלול להפוך לפרש. בשבת זה לא יהיה כך, כי בשבת אני לגמרי מחוץ לעולם.

למחדי למסכני: השמחה של כולם

מה יכול לשמור עליי ביום טוב, ולהעיד עליי שאני באמת קשור לקדוש ברוך הוא?

> **והתקון הוא למחדי למסכני. כי שעת שמחה היא לשמח את הכל וכמ״ש ושמחת בחגך אתה והלוי והגר כו׳ לפי שהשמחה היא בחי׳ המתקת הדינין וצריך לשמח את כולם שיהיו כולם נכללים בבחי׳ שמחה. וכנודע ממי שהוא בשעת שמחה שאז רוצה שיהיו כולם שמחים שבזה נמתק הדין מאחר שמשוה את כולם. אבל מאן דלא יהיב למסכני כו׳ אין הדין נמתק ונשאר הפרש ולכן העונש הוא מדה כנגד מדה שנותנין לו הפרש כי הוא גרם שישאר פסולת הפרש בעבור שלא המתיק הדין. וזהו ביו״ט**

המשמעות האמיתית שלה כשאנחנו מדברים על בירור ניצוצות. יש לנו כאן מאכל, דבר גשמי, ולא ברור מה הקשר שלו לריבונו של עולם, ועד כמה הקדוש ברוך הוא מעוניין בו.

כשאנחנו משתמשים באוכל לעבודת ה׳, אנחנו מבררים איזה חלק בו חיובי ורוחני, ואיזה חלק צריך להפוך לפסולת ולהידחות. זה תהליך שנעשה באופן פיזי בגוף שלנו, ובאופן נפשי בנשמה שלנו: מה בהנאות של העולם הזה ובכוחות שלו שייך לקדוש ברוך הוא, ודינו להיות חלק מעבודת ה׳, ומה צריך לדחות כתאווה לא טובה ולהרחיק. הבירור הזה גם מאיר את העולם ומראה איפה הוא נותן מקום לקדוש ברוך הוא, ואיפה אנחנו עדיין לא רואים את זה.

עד ביאת גואל צדק. אז יהיה ברור לכולם איך הקדוש ברוך הוא גלוי בתוך העולם, כמו שכתוב בנביא ״כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה׳ לעבדו שכם אחד״. בינתיים הדבר הזה אינו ברור. הגלות מסתירה, והעבודה שלנו בשעה שאנחנו אוכלים היא לברר את זה שוב. הרמה הגופנית רומזת בעיקר על הרמה הנפשית, שבה אנחנו עושים את אותה העבודה.

בחול בריא, בשבת טעים

זו עבודת האכילה כפי שמסביר אותה אדמו״ר הזקן. אבל הוא מוסיף:

> **אך כ״ז הוא בימות החול אבל בשבת בורר אסור אלא האכילה היא יותר עליונה בבחי׳ המשכה מלמעלה וקראת לשבת ענג. אז תתענג על הוי״ה.**

בשבת אסור לברור, וגם ברוחניות אין בה את הענין הזה של בירור המאכל. אפשר להיתקל בזה גם בפסיקה: הרב מרדכי אליהו, למשל, פוסק שלא מברכים ברכת האילנות בשבת, כי זה מברר ניצוצות. ברמה הפנימית התפקיד שלנו כלפי האוכל בשבת הוא אחר: התפקיד של האכילה בשבת הוא ליהנות ממנה, להתענג עליה. עונג שבת.

אם נאמר את זה בלשוננו: ביום חול אנחנו אוכלים כדי להיות בריאים וחזקים. בריא וברור הם גם שורשים קרובים. ביום חול אנחנו אוכלים מאכלים בריאים, שלאו דווקא חייבים להיות טעימים, והמטרה היא לשאוב כוח כדי שנוכל לעבוד את ה׳, לרתום את המאכל לעבודת ה׳. בשבת אנחנו צריכים לאכול טעים ולהתענג על האוכל. החוויה היא שאנחנו מרגישים באוכל את ההנאה שהקדוש ברוך הוא שם בעולם, את הטעם שהוא טעם בתענוג שלו כשברא את העולם.

התענוג הזה הוא שיקוף של התענוג של הקדוש ברוך הוא.

כשאני אוכל, אני מכניס את המאכל לגוף ושם הוא מתברר. חלק ממנו הופך לחלק מן הגוף שלי, מחיה בסוף את הנפש ומתעלה, וחלק הופך לפרש ונזרק. כשאני מברר משהו באופן רוחני זה אותו דבר. החלק הטוב הוא מה שקשור לרצון של הקדוש ברוך הוא שאהיה בריא ואעבוד אותו. הפסולת היא ההרגשה שהמאכל חשוב בפני עצמו, בלי קשר לה׳, ואותה צריך לזרוק ברמה הרוחנית. זה מה שקורה בימות החול, כשאני מסתכל על האוכל כמשהו שבא מלמטה ואני צריך להעלות אותו למעלה.

> **אבל בשבת שהוא נעשה מלמעלה למטה אין בו פסולת כלל**

בשבת אני מתייחס למאכל כאל מתנה שה׳ נתן לי.

בשבת אני מתייחס למאכל כאל מתנה שה׳ נתן לי. כשאני מודע לשבת, אין באוכל של שבת משהו שיכול למשוך אותי למטה, כי זה אוכל שאני אוכל לכבוד שבת, והוא מחבר אותי לקדוש ברוך הוא.

> **כי הפסולת הוא מעה״ד טו״ר ולמטה נעשה טו״ר בכל הבחי׳ ע״י אכילת אדה״ר מעה״ד טו״ר וגם בכל אדם יש תערובת טו״ר כו׳ רק שאינו שוה בכל נפש יש שטוב שלו מרובה כו׳ וכן יש שטוב שלו הוא בבחי׳ זו כו׳ אבל בשבת אז תתענג על ה׳ למעלה מעה״ד ולא יגורך רע כלל.**

עץ הדעת: המודעות העצמית

את אכילת עץ הדעת מסביר אדמו״ר הזקן במאמרים שלו לפרשת בראשית. מבחינתנו זה כמו לומר מודעות עצמית. כשאדם נעשה מודע מאוד לעצמו ולקיום שלו, ומתחיל להיות מודאג ממנו ומוטרד ממנו, זה נקרא שהוא אכל מעץ הדעת טוב ורע.

המודעות שלנו מקלקלת

אפשר לראות את זה כשילדים גדלים. ילד קטן פועל בתמימות, בלי יותר מדי חשבונות. הוא עושה מה שנראה לו טוב, וכשהוא מתחיל להתבגר נכנסים החשבונות: מה טוב לי, מה לא טוב לי, ואיפה התדמית שלי. המודעות שלנו מקלקלת, וזה נקרא שכל הפסולת מגיעה מעץ הדעת טוב ורע. כל מה שגורם לי לנצל את העולם לעצמי, או לחשוב שהוא רחוק מן הקדוש ברוך הוא, מגיע מן המודעות שלי לעולם ולקיום שלי.

אם אזרום בצורה טבעית, אני באופן טבעי ארצה להיות קשוב לקדוש ברוך הוא. זה מעל עץ הדעת, כמו שקורה לי בשבת: אני מניח את החשבונות שלי בצד, ואיני מנסה לקדם את עצמי כל הזמן. אני לא עובד ולא מברר, ופשוט נהנה ממה שהקדוש ברוך הוא נותן לי. לזה הוא קורא ״תתענג על ה׳״, למעלה מן המקום שבו אני עסוק במודעות העצמית.

הטעמים האלה נמצאים בתוך האוכל, ובתוך כל היופי שיש בעולם, בכל ההנאה שאנחנו יכולים לשאוב מאסתטיקה ומתחושת חיים. התענוג הזה הוא שיקוף של התענוג של הקדוש ברוך הוא. כשאני טועם אוכל טעים, אני מרגיש כמה טעם טוב ה׳ טועם בעולם הזה. השבת, שבה העולמות עולים כמו שאדמו״ר הזקן יסביר תכף, היא הזמן שלנו להסתכל על העולם בלי להיות בלחץ לברר מה טוב ומה רע. אנחנו מסתכלים רק על כך שהקדוש ברוך הוא מתענג מן העולם הזה, ומתענג גם מזה שאנחנו נמצאים כאן, והוא נותן לנו את היכולת ליהנות, לאכול את המאכלים הטעימים ולהרגיש את הטעם הטוב שיש בעולם.

המילה טעם פירושה גם סיבה, כמו שאנחנו שואלים ״מאי טעמא״, וגם הטעם הטוב שאנחנו טועמים בעולם. יש קשר בין השניים: כשאני יודע מה הסיבה למשהו, בדרך כלל הוא הרבה יותר טעים לי מאשר כשאני עושה משהו בלי סיבה, או כשאני לא יודע למה דברים קורים.

יש אם כן הבדל בין אכילה של יום חול, שבה אני רוצה להיות בריא ולברר את המאכלים, לבין אכילה של שבת, שבה אני נהנה מן האוכל. במקום לבוא אל המציאות מלמעלה ולברר אותה, אני בא אליה מלמטה, מקבל ממנה ומתענג עליה. ואת זה מסביר עכשיו אדמו״ר הזקן הלאה:

אחור וקדם: מי גבוה ממי, האדם או המאכל

> **כי הנה כתיב אחור וקדם צרתני אחור למע״ב כו׳**

לאדם נאמר שהוא נברא גם אחור וגם קדם. אחור, על שם שנברא אחרון למעשה בראשית. כמו שתיארנו את האורות בתהליך הבריאה, שככל שהם מאוחרים הם קלושים יותר ונותנים יותר מקום לקיום של המציאות, כך גם בעשרה מאמרות: ככל שהמאמר מאוחר יותר הוא נמוך יותר בסדר. גם האדם יכול לקלקל ולהפוך לנמוך שביצורי הבריאה. ומצד שני הוא קדם, כי הוא הממונה על היצורים, וזה שמברר את המאכל.

> **שהמאכל כמו שהוא למטה בירידתו בשבה״כ הנה האדם הוא בבחי׳ קדם שהמאכל הוא מתברר ע״י האדם אבל בשרשו למעלה הוא מעולם התהו לפני מלך מלך לבנ״י אלא שאח״כ וימלך וימת. וימת וימלך כו׳. אך מ״מ נראה ששרשו יותר גבוה מהאדם שהרי המאכל הוא המחי׳ את האדם. והאדם הוא מקבל החיות מן המאכל לפי שהוא בבחי׳ אחור למע״ב כו׳**

מערכת היחסים של האדם עם האוכל מורכבת. מצד אחד האדם במצב הקיים נמצא מעל האוכל ומברר אותו. כמו ששם מ״ה, שהוא בגימטריה אדם, נמצא היום מעל שם ב״ן,

העיקר באוכל הזה הוא שהוא מחיה אותי לעבודת ה׳, וזה שהוא קיים מצד עצמו הוא כלי לעבודת ה׳, ואין לזה חשיבות מצד עצמה.

השבת היא ששומרת עליי לחוות את הטעמים הטובים של הגשמיות רק כקשר לקדוש ברוך הוא.

בשבת זה נקרא ״צדיק אוכל לשבע נפשו״. בשבת אני מסתכל הפוך. אני לא מפחד שהטעם שיש באוכל יגרום לי לשקוע בתאוות העולם הזה, כי אני שם לב כל הזמן שאני עושה את זה לכבוד שבת, וזה כבר הופך את האוכל לכלי לשמחה שלי בה׳. השבת היא ששומרת עליי לחוות את הטעמים הטובים של הגשמיות רק כקשר לקדוש ברוך הוא. לכן אני יכול לאכול לשובע נפשי, ואיני עסוק בלברר את האוכל ולהיות מעליו. אני מסתכל עליו כעל מתנה שה׳ נתן לי, ושפע שאני מקבל מלמעלה. זו אכילת שבת.

פרש שבתכם לא קאמר

עכשיו מסביר אדמו״ר הזקן את ההבדל בין אכילת שבת לאכילת יום טוב, שנמצאת בין שבת לבין יום חול:

> **וכמ״ש בזוהר פרש שבתכם לא קאמר**

יש פסוקים בנביא מלאכי: ״אם לא תשמעו ואם לא תשימו על לב לתת כבוד לשמי אמר ה׳ צבאות, ושלחתי בכם את המארה ואָרותי את ברכותיכם, וגם ארותיה כי אינכם שמים על לב. הנני גער לכם את הזרע וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם ונשא אתכם אליו״. הפסוקים מתארים שאם אני לא שם לב לנוכחות של הקדוש ברוך הוא, הוא זורה פרש על פנינו.

מה הכוונה ״פרש חגיכם״? בפשט, כפי שמסביר המצודות, הכוונה היא: אם אתם שמים לב רק לחיצוניות, ומביאים המון קורבנות בחג, ואינכם שמים על לב לתת כבוד לשמי, הנביא חוזר על זה פעמיים, אז אני אקח את הפרש שהבהמות האלה ממלאות בו את בית המקדש. זה ציור בוטה: הבאתם לי בהמות, מילאתם אותי בגללים, ואת הגללים האלה אני אתן לכם. אתם לא שמים לב אליי, אז אני מתייחס אליכם כאל פסולת. הזוהר מדייק: כתוב ״פרש חגיכם״, ולא כתוב ״פרש שבתכם״. למה?

> **שמה שנעשה מלמטה למעלה ע״י בירור כמו בימות החול יש בו פרש שהוא פסולת שהמובחר שולח ללב ולמוח והפסולת יורד למטה בקרביים ובני מעיים כו׳ וזהו הבירור**

שהוא בגימטריה בהמה. המאכל נכלל בי, הופך לחלק מן הגוף שלי, והגוף הזה מעורר אותי להתלהב בלב ולחשוב במוח על עבודת ה׳. המאכל התעלה בזה שהוא נכלל בי.

אני זקוק למאכל, והמאכל לא זקוק לי.

הדרך השנייה להסתכל על זה היא הפוכה: אני זקוק למאכל, והמאכל לא זקוק לי. לא ראינו מאכל שצריך לאכול בן אדם כדי להיות קיים. המאכל קיים וחזק בפני עצמו, ורק האדם זקוק לאוכל כדי לחיות. במובן הזה המאכל נמצא מעל האדם, כי למאכל יש שורש גבוה יותר במלכי התוהו.

לא הזכרנו את זה עדיין במאמר הזה, והזכרנו את זה במאמרים קודמים: האר״י הקדוש לומד את סיפור עולם התוהו שנשבר מפרשת מלכי אדום, ״אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל״, בסוף פרשת וישלח. זו פרשה קצת תמוהה, שלא ברור ההקשר שלה, והאר״י הקדוש אומר שהיא מספרת בפנימיותה על האירוע הזה שקדם לבריאת העולם. מתוארים בה שמונה מלכים, ועל שבעה מהם כתוב שמלך ומת. זה הרמז לשבירת הכלים. רק על המלך השמיני, הדר, לא כתוב שמת, והוא גם היחיד שכתוב עליו שהיה נשוי, ומובא שם אשתו. הוא כבר רומז לתחילת עולם התיקון. זה האזכור שיש כאן ל״וימלך וימת״.

משל: הרב שקרא לצאת למחות

לענייננו, המאכל מגיע משורש עמוק יותר, ומצד שני נפל והפך להיות חלק מן העולם. נצייר רב שמגיע לישיבה שלו, כולו נרגש מאירוע שהתרחש בחוץ, וחושב שצריך עכשיו לעשות מחאה. הוא דופק על הסטנדר ואומר לבחורים: עכשיו אין זמן לשבת וללמוד, צריך לסגור את הגמרא ולצאת למחות. הוא אומר את זה בכל כך הרבה התלהבות ובעירה לקדושה, שכל הבחורים מתלהבים, סוגרים את הגמרא, רצים החוצה ועושים את המחאה כמו שביקש.

אחרי כמה שעות או יום אומר הרב: בסדר, עכשיו צריך לחזור ללמוד. חלק מן הבחורים שומעים לו, ויש קבוצה שאומרת: לא. כשהרב אמר לצאת למחות הרגשנו את תוקף החיות, את הבעירה הקדושה שיש בו. עכשיו, כשהוא אומר לחזור ללמוד, אנחנו מרגישים שזו סתם כניעה לתכתיבים. מה שצריך לעשות הוא להקדיש את חיינו למחאה, כי שם הרגשנו את החיות הגדולה שהרב חי כשבער לענין הזה, ולא בשוטף, בזמן שיושבים ולומדים ויש הרבה פחות חיות.

אם אותם בחורים ממשיכים לעשות מחאות, נגיד שיש להם ניצוץ קדוש, שורש גבוה, אבל הם נפלו ונשברו, כי אינם מצליחים לחזור לחיים נכונים וסדירים. הם נשארו בתוך אותה נקודת התפרצות חזקה וחמה, והפכו אותה למרכז חייהם.

לשובע נפשו הוא חיות הנפש הבאה מלמעלה. ובטן רשעים כו׳ היינו כי רשעים הם החיצונים וע״י האכילה מברירים מהם חיל בלע ויקיאנו כי בכל מאכל יש תאוה שהוא שרש הקליפה וע״י שנכלל בגוף האדם ונעשה ממנו דם הנשלח ללב ומוח מתהפך לטוב בקדושה ע״י חיזוק הלב ומוח בעבודת ה׳ וע״ז לוקח ממנו החיות שבזלעו״ז וזהו ובטן רשעים תחסר שנחסר החיות שבלעו. ומבטנו יורישנו אל. והנה האכילה שבחול שהיא בבחי׳ בירור הוא להיות ובטן רשעים תחסר. אבל האכילה שבשבת היא המשכה מלמעלה לשובע נפשו מחמת המאכל כמו שהוא בשרשו למעלה קודם שנפל בשבה״כ שאין בו בירור.

יש שני סוגים של אכילה, אכילה של חול ואכילה של שבת. באכילה של חול אנחנו מתמקדים בעיקר בבירור של התאווה שיכולה להיות בתוך המאכל, ושל החלק הטוב שבו. כי כמו שאומר אדמו״ר הזקן, בכל מאכל יש תאווה שהיא שורש הקליפה.

משל: מי שמתעניין רק באוכל שבחתונה

ננסה להסביר את זה במילים שאנחנו מבינים. נניח שאנחנו עורכים סעודת מצווה, שמחת חתן וכלה או סיום מסכת. כדי שתהיה הרבה שמחה אנחנו מכינים סעודה יפה, עם הרבה אוכל וכלים נאים. הכל הוא כלי שמכיל שמחה בדבר טוב. ואז בא מישהו ואומר: החתן והכלה פחות חשובים לי כאן, ואני יותר עסוק באוכל שמגישים לי. האם האוכל טעים בחתונה הזאת? זה בעיקר מה שמעניין אותי.

קליפה היא הכלי של הפרי, מה ששומר עליו.

מה עשה האדם הזה, שלקח את האוכל ועשה אותו לעיקר בשמחת חתונה? הוא לקח את הכלי והפך אותו לקליפה. קליפה היא הכלי של הפרי, מה ששומר עליו. כל עוד היא שומרת על הפרי, ונועדה לכך שהפרי יתבשל ויהיה מוכן לאכילה, היא כלי ודבר חיובי. היא הופכת לדבר שלילי כשמתמקדים בה והופכים אותה לעיקר.

על זה אומר אדמו״ר הזקן שבכל מאכל יש תאווה, את הפוטנציאל הזה לראות בקליפה את העיקר. הפוטנציאל הזה נקרא ״שרש הקליפה״, והוא עדיין אינו הקליפה עצמה. אם יש אוכל טעים בחתונה זה דבר חיובי, ואנחנו מעוניינים בזה. אבל מי שייקח את האוכל הזה ויהפוך אותו לעיקר, הופך אותו לקליפה.

כשאנחנו אוכלים ביום חול, עיקר העבודה שלנו הוא לשים לב שאיננו מייחסים יותר מדי חשיבות לגשמיות של המאכל, ושאנחנו מתייחסים אליה בעיקר ככלי לגילוי ה׳ בעולם. לזה הוא קורא ״ובטן רשעים תחסר״: אני רוצה לחסר מן הרשעים את החיות שבלעו בבטן שלהם, להעלות אותה לקדושה ולהפריד אותה מן הדבר הלא טוב. אני אומר:

מה שהוא אומר הוא: אני קיים.

בדומה לזה אפשר לומר על העולם הזה כולו. יש לו המון תוקף של חיים, תוקף של מציאות. הוא חווה מאוד חזק את האמירה של הקדוש ברוך הוא שיהא עולם, ופחות את הרצון שלו להתגלות בתוך העולם הזה. מה שהוא אומר הוא: אני קיים. הקדוש ברוך הוא אמר לי להיות קיים, אז אני מרגיש מאוד קיים. אפשר להרגיש את זה אם ננסה לשכנע קיר לזוז. הקיר פשוט קיים שם, ובזה הוא מבטא מאוד חזק את הרצון של הקדוש ברוך הוא שהעולם יהיה קיים, ומצד שני הוא מנותק לגמרי מן ההבנה שזה רצון ה'. מבחינתו הוא עומד בפני עצמו.

הטעם: הוודאות של הבריאה

בדומה לזה, המאכל נותן לנו הרבה כוח ותוקף, בגלל שהמאכל מרגיש קיים. יותר מזה, אפשר לומר שהטעם שיש במאכל הוא אותה חיות גדולה שהייתה לקדוש ברוך הוא כשברא את העולם, וכשאנחנו אוכלים אנחנו חווים אותה הרבה יותר חזק ממה שאנחנו מרגישים את הקיום שלנו בעצמנו.

על דרך הדרש אפשר לומר: כשהקדוש ברוך הוא ברא את האדם הוא נמלך במלאכים. הוא אמר "נעשה אדם" באופן של התלבטות, ואנחנו חווים את ההתלבטות הזאת בתוכנו עד היום. זה עדיין מהדהד, ואנחנו אומרים לעצמנו: האם באמת הוחלט שנהיה קיימים? זה לא לגמרי ברור, ולכן אפשר למצוא בפילוסופיה ובספרות, וגם אצל כל אחד בתוכו, את ההתלבטות האם האדם באמת קיים.

האוכל הזה אינו מתלבט, הוא קיים לגמרי.

כשאני אוכל משהו אני אומר לעצמי: אוקיי, זה בטוח יש. האוכל הזה אינו מתלבט, הוא קיים לגמרי. לכן האכילה מיישבת את הנפש שלי בתוך הגוף. היא מחברת אותי למקום שבו הקדוש ברוך הוא ברא עולם בלי התלבטות, וזה ממלא אותי. לכן אנחנו מכירים גם תופעה של אכילה רגשית: לאדם חסר משהו, הוא מחפש אלוקות, ופותח את המקרר כדי להתמלא. האוכל מביא איתו את אותה תחושת ודאות חזקה שהקדוש ברוך הוא באמת רוצה את העולם.

זה השורש של המאכל: הטעם שלו, הסיבה לקיומו, ומה שגורם לו להיות ערב לחיכנו. ומצד שני המציאות שלו כמו שהיא גשמית לגמרי, בלי שום קשר גלוי לקדוש ברוך הוא, והיא עלולה להשקיע אותנו בתאוות. לשקוע בתאוות פירושו כאן להיות שקוע בזה שהקדוש ברוך הוא רוצה את הקיום של העולם הזה, ולשכוח שזה הוא שרוצה את זה.

אני מרגיש רק כמה העולם הזה חי וקיים, ואיני שם לב למקור שלו. זו נפילה לתוך המציאות בלי קשר אל השורש שלה: לקחת ניצוץ וחיות אמיתית, ולהפיל אותם אל תוך מה שנקרא קליפות, כלומר המעטפת החיצונית של הרצון הזה.

כשאני אוכל יש כאן אם כן מערכת דו כיוונית. אני מברר את המאכל ונותן לו את הקשר הגלוי לריבונו של עולם, ואני מקבל חיות מן המאכל, כי אני חווה באמצעותו את הכוח שיש בבריאה, את הרצון של הקדוש ברוך הוא לברוא.

ובשבת: עליית העולמות

כל זה קורה ביום חול. ובשבת:

ובשבת שהוא זמן עליית העולמות מתעלה המאכל כמו שהוא בשרשו ונמשך ממנו חיות להנפש מלמעלה למטה ע"י י"ב לחמים כו'

בשבת העולמות מתעלים. אני לא מתייחס לגשמיות בתור משהו משמעותי. לכן אני מרשה לעצמי לא לעבוד, ואומר לעצמי שיהיה בסדר, והקדוש ברוך הוא מפרנס אותי. כמו שאנחנו יודעים שהוצאות שבת מגיעות מלמעלה. גם אנחנו לא מרשים לעצמנו לבשל או לעשות שום מלאכה, כי כל מלאכה היא נתינת מקום לעולם הגשמי ולעשייה שלנו בתוכו. בשבת הכל מגיע מלמעלה, הכל מוכן. זה נקרא עליית העולמות.

ביום חול אני חייב להתייחס גם לעצם המאכל, לגשמיות שלו, ולכן אני אמור לאכול אוכל שמבריא את הגוף, וזה שהוא טעים הוא ענין משני, אם בכלל. בשבת המצב מתהפך. אני מחפש את הטעם, והטעם הוא המקום הגבוה שיש בתוך האוכל. הוא מסמל שהאוכל מאיר לי אור גבוה מן השורש שלי, ובשבת אני מתרכז בלקבל אותו: את החוויה של התענוג שהקדוש ברוך הוא מתענג על העולם. אני לא נבהל מכך שהאוכל עלול להוריד אותי לתוך העולם הזה, כי בשבת אני חווה רק את הצד הגבוה של העולם. אני הולך על זה שהעולם קשור לקדוש ברוך הוא, וכך אני מתנהל, ולכן אני יכול ליהנות מן העולם בלי לחשוש שהוא יבלע אותי.

צדיק אוכל לשבע נפשו: שתי אכילות

וזהו ענין צדיק אוכל לשובע נפשו כי יש ב' אכילות הא' הוא לשובע נפשו. והב' הוא ובטן רשעים תחסר.

זה פסוק במשלי: "צדיק אכל לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר". אדמו"ר הזקן מסביר שמדובר בשתי אכילות: אכילה של צדיק, ואכילה של מי שעוסק עם רשעים, כלומר מי שמברר אותם.